

Erdal Öz

Bugünkü Türkçemiz Üstüne Birkaç Çekingen Söz

Bir dilbilimci, bir dil uzmanı olarak değil, Türkçeyi çok seven, onunla uğraşan, onunla yatıp kalkan, onunla birtakım kitaplar yazan biri olarak, bir dilsever olarak, kendimce, bugünkü Türkçemiz üzerine birkaç çekingen söz de ben edeceğim.

Türkçemizin, bugün sanıldığı kadar sahipsiz olduğu kanısında değilim. Çünkü ona ben de sahip çıkanlardan biriyim. Ama Türkçemizin bir başıboşluk döneminden geçtiğini de yadsıyamam.

Bugün, başımızda siyasal gücü elinde tutan tutucu bir hükümet var. Bu hükümetin başındakiler bile, görüyorsunuz, duyuyorsunuz, okuyorsunuz, bilinçsizce de olsa, oldukça arınmış, gelişmiş, oturmuş Türkçemizle konuşuyorlar artık. Yaptıkları dil yanlışlarını bir ölçüde görmezden gelsek de. Sokaktaki adam da, onca dalgalı, argoya kaçan, televizyon ağzı uyduruk sözcükler etse de, bizlerin geliştirdiği sözcükleri kullanıyor.

Bütün karşı devrimcilere karşı, dil devriminin tuttuğunu, artık yerine oturduğunu gösteriyor bu.

Siz bir de Demokrat Parti dönemini düşünün. 1950 yılını. Demokrat Parti'nin iktidara gelişini, gelir gelmez sergilemeye kalktığı tutuculuğunu düşünün. Bugünün tohumlarını, daha ilk günlerinde, ilk aylarında atan Demokrat Parti'nin aymazlıklarını düşünün. Neredeyse haftasına kalmadan Türkçe okunan ezanı kaldırıp Arapça ezanı yürürlüğe koyan, gelişmiş bir Türkçeyle yazılmış Anayasa'yı kaldırıp Teşkilâtı Esasiye Kanunu'nu getiren, Bakanlıkları

'vekâlet' yapan o gerici, tutucu yönetimi düşünün. Tek partinin faşizminden kurtulduğumuz sanırken, sözde çok partili dönemin ilk demokratik hükümetinin getirdiği o tutucu, gerici, Cumhuriyetin vidalarını gevşeten uygulamaları düşünün.

Bir dili yok etmeye kalkışabilirsiniz, ama bir halkı yok edemediyse, o halkın dilini de yok edemezsiniz. Kızmayın ama, yıllarca Kürt halkına kendi diliyle konuşmasını, yazmasını, türkü söylemesini yasaklayan bir yönetimden geçtik. Bilindiği gibi, Kürt kardeşlerimiz de bugün kendi dilleriyle konuşabilmekte, yazabilmekte, türkülerini söyleyebilmektedirler. Düşünlüğü gibi, sanıldığı gibi kıyamet falan da kopmamıştır.

Bugün ülkemizde bir avuç Kürt yazar, doğru dürüst yazılı bir edebiyatları olmadığı (olmadığı) için, ölmeye yüz tutmuş, baygınlık geçiren bir dili, Kürtçeyi yeniden yaşama döndürmek adına büyük çaba göstermektedirler.

Nitekim, Osmanlıca da Türkçemizi yok edememiştir. Saray çevresinde konuşulan, yazılan dil, belki gösterişli, fiyakalı, ağırlığı olan bir dildi, ama köksüz, soysuz bir dildi; kişiliksiz, cansız, sanal bir dildi. Halktan uzak bir dildi.

Bu yüzdendir ki o dille yaratılan o görkemli Divan Edebiyatı, ne yazık ki Latince yazılmış yapıtların bile çok gerisinde kalmıştır.

Osmanlı İmparatorluğu bizim geçmişimizdir. Ama bizler yenilmiş, dağılmış bir devletin yıkıntıları içinden bir bağımsızlık savaşı vererek çıkmış, yeniden yapılanmış yeni bir ulus-devletin yurttaşlarıyız. Çöken bir imparatorluğun küllerinden doğmuş, yeniden göğermiş, çiçeklenmiş, yapraklanmış bir ülkeyiz.

Osmanlı'nın gidişiyle, yeni bir ulus-devletin, Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte Türkçemiz de kendine geldi, bağımsızlığına kavuştu.

Bugün divan şiiri türünde yazan, o günün diliyle, saray diliyle konuşan insan da bulamazsınız. Kenarda köşede hâlâ o dilin, o dönemin özlemiyle yaşayan kişilere, Osmanlı dönemine dönmek için dilini bile eskitmeye çalışan yazarlara rastlayabilirsiniz. Ama iş isten geçmiştir. Türkçemiz bağımsızlığına kavuşmuş, yazınsal açıdan da en güzel örneklerini vermiş, yazarlarını yetiştirmiş, Osmanlıcılarını da, Osmanlıca'yı da tarihin tozlu sayfalarına gömmüştür. Bunun dönüşü olacağını sanmıyorum.

Benim kuşağım Türkçeyi oldukça iyi kullanan bir kuşaktır. Çünkü bizim yazıya başladığımız, ilk yazdıklarımızı yayımladığımız yıllarda, başımızda bir Türk Dil Kurumu'muz vardı.

Biri daha vardı: Her zaman yeniliklere açık, korkusuzca yeni sözcükler üreten, türeten, yaratan, öfkeli bir Ataç'ımız vardı. Ataç. Nurullah Ataç. Türkçemizin bugünkü düzeye gelmesindeki, o büyük gelişimindeki büyük öncü, büyük devrimci.

Türk Dil Kurumu'nu bu topluma çok gören Türkçe düşmanları, vatan hainleri unutulmadığıdır, unutulmayacaktır. Gerçi kurumun geride bıraktığı boşluğu doldurmaya çalışan bir Dil

Derneği'miz var, iyi ki var. Daha da önemlisi yazarlarımız var. Asıl onlar bu boşluğu elden geldiğince doldurmaya çalışmaktalar.

Dili geliştiren, yaşatan, yazarlardır.

Ruşanın büyük yazarı Dostoyevski, bir kitabında “Ne yazık ki Rusça gibi bir dille yazmak zorundayım,” diye yakınıyordu. Haklıydı. Çünkü Rusçayı dünyanın en büyük dillerinden biri yapanlar, kendisi gibi Rusçanın büyük yazarları olmuştur. Puşkin, Gogol, Dostoyevski, Tolstoy, Çehov. Rusça, bu yazarların çabasıyla büyük bir dil zenginliğine erişmiş, bu yazarların çabasıyla o dilde olağanüstü yapıtlar yaratılmıştır.

Görüyorum: Türkçemiz de, bütün diller gibi, geçen yıllar içinde yeni sözcükler kazanıyor, birtakım sözcükleri de içinden ayıklayıp atıyor. Görüyorum: Hızla gelişen, değişen bir dünyada dilin de canlı kalabilmesi, her yeniliğe, o yeniliğin getirdiği her yeni kavrama yeni bir karşılık bulunmasıyla dil canlılığını koruyabiliyor.

Türkiye kabuk değiştiriyor. Kentleşmenin kaçınılmaz yozlaşmasını yaşıyor ülkemiz. Bu değişim bütün toplumlarda görülmüş bir şeydir. Toplumumuz da bu çirkinlik dönemini atlatacaktır. Kentlerimiz, artan göçlerle köylüleşme dönemini kesinlikle atlatacaktır. Gelişmiş ülkelerde köy diye bir şey kalmadıysa, bu, köylülerin de kent yaşamına, kent kültürüne zaman içinde uyum sağladıkları içindir.

Şimdilik kentlileşememiş olsa bile yakın bir gelecekte kentlileşmek zorunda olacak insanların, varoşların bile bugün kullandıkları değişik sözcüklerin dilimize yeni tatlar kazandıracığına inanıyorum.

Siz bakmayın televizyonlarda, gazetelerde kullanılan Türkçeye.

Bugün herkes Hakkâri'ye Hakkari diyorsa, nemâ'ya nema diyorsa, âdet'i adet diye, billür'u billur diye okuyorsa çocuklarımız, spikerlerimiz, aydın geçinenlerimiz, sözcükleri yanlış vurgularla, yanlış inceltmeler, kalınlaştırmalarla konuşuyorlarsa, bunda son Türk Dil Kurumu'nun da biraz payı olduğunu söylememeli miyiz? O aşağılık, o baş belası 12 Eylül askeri darbesiyle, onun yöneticilerinin isteğiyle kapatılan son Türk Dil Kurumu'nun, düzeltme işaretleri'nin çoğunu yazı dilimizden kaldırmasının da bu bozulmada, yozlaşmada önemli ölçüde bir payı olmamış mıdır?

Bugün, ne yazık ki Türkçemize yön veren böylesi bir kurumumuz yok. Adı Türk Dil Kurumu olan bugünkü bürokrat, tutucu, varlığıyla yokluğu belirsiz devlet kurumunun bu konularda yapacağı da pek bir şey yok. Olamaz da. Gerçek, özerk Türk Dil Kurumu'muz yaşasaydı, bugün kendi yanlışlarını tek yetkili kaynak olarak düzeltir, gelişen yeni dünya düzeni içinde, gelişen büyük teknolojik yenileşmeler içinde yeni sözcükler üretir, yaratır, Türkçemizi yönlendirebilirdi.

Şaşırtıcı bir gelişme de bilişim alanında olmuştur. Bugün bütün dünyada olduğu gibi, ülkemizde de yaygın bilişim dili İngilizcedir. Ama bilgisayarın ülkemize girmeye başladığı yıllarda, birtakım bilgisayar uzmanları pek çok bilgisayar terimine öncelikle Türkçe karşılıklar bulmuşlar, bu da bilgisayar dünyamıza girmiş, oturmuştur. Bugün bilgisayar dilinde şaka marka Türkçe sözcüklerle konuşabiliyorsak, bu, kurumsuz da olsa bireylerimizin bir dil gümrüğü koymalarıyla olabilmıştır.

Tek kutuplu, utanç verici, iğrenç bir dünya düzeninde yaşıyoruz. Küreselleşme adı altında bütün bir dünyayı tek başına yönlendirmeye çalışan, ulus-devletlerin yok edildiği, teknolojinin küresel bir oluşum, yayılım içinde üretim yaptığı, dünyayı altüst eden bir güç, dünya dillerini de egemenliği altına alma çabası içinde.

Dilleri yok etmek, halkları yok etmek, yerel kültürleri yok etmek demektir. Doğru dürüst bir kültüre bile sahip olamayacak kadar yeni bir ülke olan Amerika Birleşik Devletleri, İngilizceyi yaygın bir dünya dili haline getirmeyi başarmıştır. Ülkemizde de bunun örneklerini her an yaşıyoruz. Kentlerimizde, kasabalarımızda büyüklü küçüklü dükkânların, mağazaların pek çoğunun adı İngilizceden kapmadır. Köfteci dükkânına 'Köfteland' diyecek kadar kişiliğini kaybetmiş bir köfteciye artık ben ne söyleyebilirim?

Ben bunu, dilin kirlenmesi olarak değil, düşüncenin kirlenmesi olarak alıyorum. Asıl tehlike de burada. Bu da ister istemez dile yansıyor, dili kirletiyor. Elbet düşüncüyü kirletenleri biliyoruz. Eğitimin bilinçli olarak bu kadar kötüleştirildiği bir ülkede kişiliksiz, yoz yurttaş sayısı da ister istemez artacaktır. Artmıştır. Artmaktadır.

Görülüyor ki küreselleşmenin yöneticileri, gizli komutanları eğitimin de böyle sürüp gitmesinden yanadırlar.

Yıllar önce Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile Ankara Radyosu için bir söyleşi yapmıştım. Yakup Kadri Bey, o konuşmamızın bir yerinde, İstanbul'u ayrı bir uygarlık merkezi olarak görmek gerektiğini söylemişti. Yani Yahya Kemal'i, Abdülhak Şinasi Hisar'ı, Sait Faik'i 'Neden İstanbul'u anlatmakla yetindiler, neden Anadolu'ya yönelmediler?' diye eleştirmenin yanlış olduğunu vurgulamak istemişti. Çok da doğru söylemişti. İstanbul, Türkiye'nin içinde olsa da Türkiye'nin bütününün dışında ayrı bir uygarlık merkezi olarak düşünülmemelidir bence de. Böyle olunca, onun ayrı bir edebiyatının olması da kaçınılmazdı. İki büyük imparatorluğun merkezi olan İstanbul'un elbette böyle bir ayrıcalığı olacaktı. Oldu. İstanbul ayrı bir uygarlıktır.

Evet, İstanbul ayrı bir uygarlık idi. Şimdi İbn Haldun'un belirttiği gibi göçebeler (seferiler), yerleşiklerin (hazerilerin) ülkesini, yani İstanbul'u işgal etmişlerdir. Bunun kaçınılmaz bir sonucu olarak da göçebelerin kültürü yerleşiklerin kültürünü de ele geçirmiş, onu etkisiz hale getirmiştir. Medyamız da bu göçebe işgal kuvvetlerinin sesi olmuştur. İbn-i Haldun'a göre bu,

geçici bir uygarlık değişimidir. Bir süre sonra yerleşiklerin kültürü, yeni gelen bu alt kültürü, yani göçebe kültürünü kendi içinde eritecek, yine üste çıkacaktır. Bu kaçınılmazdır. Ibn-i Haldun'un görüşü bu. Göçebe kültür, zamanla yerleşik kültürün içinde erir, yok olur der üstat. Oldukça ilginç olan, geçmişte geçerli olan bu görüş, İstanbul için de geçerli olacak mı?

Ben bu konuda kuşkuluyum.

Albert Camus, bilindiği gibi Cezayirli bir Fransız yazardır. Cezayir asıllıdır ama Fransız yazardır; çünkü yazdıklarını Fransızca yazmıştır. 'Benim ülkem Fransızcadır' der. Ülkesine Nobel Edebiyat Ödülü'nü de taşımıştır. Ama Cezayirlidir.

Tahar Ben Jelloun, daha bir ay önce Türkiye'deydi. Fransa'nın en büyük edebiyat ödülü olan 'Goncourt Ödülü'nü kazanmış yaşayan Fransız yazarlarının büyüklerinden biri. Bu ödül, biraz da dil ödülüdür. Fransızca'yı en iyi kullanan yazarlara verilir. Tahar Ben Jelloun, Faslıdır, ama Fransızca yazmaktadır. Onun da ülkesi Fransızcadır ve Fransız yazardır, ama Faslıdır.

Mevlâna, Anadoluludur ama İran dilinin, yani Farsçanın yazardır, onun ülkesi de Farsçadır.

Dili koruyan, geliştiren, yarınlara taşıyanlar o dilin yazarlarıdır. Elbette yaratıcı yazarlardan söz ediyorum.

Edebiyat ya da pek alışmadığım yeni karşılığıyla 'yazın', dilin en inceldiği yazı alanıdır. Elbette edebiyatın en üstün dalı şiirdir. Bir Karacaoğlan'ın, bir Yahya Kemal'in, Nâzım Hikmet'in, Cahit Külebi'nin, Behçet Necatigil'in, Turgut Uyar'ın, Edip Cansever'in, Cemal Süreya'nın, Türkçenin bu büyük ustalarının şiirlerinde kullandıkları boyutlarıyla Türkçeyi nerelele yüceltiklerini bir düşünün. Ömer Seyfettin'le başlayan öykücülüğümüzde bir Orhan Kemal'in, bir Sait Faik'in, bir Yaşar Kemal'in Türkçeye düzyazı olarak ne renkler, ne kokular, ne incelikler getirdiklerini düşünün bir. Onlardan sonra gelen kuşaklar, nice şair, öykücü, romancı, denemeci, Türkçeyi Cumhuriyetin de, Türkçenin de bütün düşmanlarına karşı savunmuşlar, işlemişler, ayakta tutmuşlardır.

Yazara gelen dil, onun elinde incilir, haddeden geçer, ama yine halka döner. Dili zenginleştiren, dili canlı tutan da budur işte: Yazardan okura, okurdan kitleye bir sürekli akış, bir güzel akış.

Yazar, o dilinin masalcısıdır, ozanıdır; alır eline o dili, ondan en güzel sesleri çıkarır, o güzel sesleri dinletir; dili savurur; toplar, yine savurur; ama sonuçta o dilin büyüsunü kullanarak öylesine güzel resimler çizer, öylesine güzel kokular çoğaltır; ki gerçek dünyada bile o yaratılan dille gelen güzellikleri bulamazsınız. Sözcüklerle yarattığı o görüntüleri kalabalıklara okutur, kulaklara, beyinlere, ağızlara yayar.

Yaratıcı yazarlardan, gerçek yazarlardan söz ediyorum. Yazı yazan herkesten değil.

Görsel basından da söz etmeyi isterdim; ama giderek yozlaşan, magazinleşen medyanın elinde güzel Türkçemizin canına kıyılmakta, Türkçemiz, kalabalıklara, İbrahim Tatlıses ağzıyla konuşan kişilere, kaynana rolüne çıkan Semra Hanım denilen bir mahalle hanımefendisinin üç yüz sözcüklü Türkçesine bırakılmaktadır.

Medya, medya olsaydı, o dili inceltenlerin, o dili işleyip geliştirenlerin, o dilin virtüözlerinin sesini kullanır, onlarla iletişim kurardı kitleyle.

Kesin söylüyorum: Dili kirletenlerin başında görsel medya gelmektedir.

Öyle sanıyorum ki dilde bozulma, konuşma dilinde başlıyor. Gelişme de ancak yazı diliyle oluyor.

Konuşma dili hepimizin çocukluk dilidir. Okuma yazmayı çok sonra, belli bir yaşa gelince öğrenmeye kalktığımızı göre, o yaşa gelene kadar bize öğretilmiş bir konuşma dilimiz var demektir.

Konuşma dilinin bozulması, sonuçta elbette görsel bir oluşum olan yazı dilini de etkileyebilecektir. Ancak, bu yazı dilinin sağlam ellerde oluşuyla geçiştirilebilir.

Yani dilin en güzel örneklerini yaratan edebiyat, yazıya geçmeden önce de var demektir. Kulaktan kulağa, dilden dile geçerek de olsa, sözün, güzel söylenmiş sözün öyle bir gücü vardır ki uçar gider gibi görünse de kalabilir. Yani söz uçar, yazı kalır deyimi, sanıldığı kadar geçerli değildir.

Oysa yazı, yazıldığı 'an'ın izlerini taşır. Ötesine geçemez. Ötesine geçecek güçteyse, zaten onu kalıcı kılan özellikleri taşıdığı söylenebilir; bu da, ona klasik metinler arasında önemli bir yer açacaktır.

Bugün yazılı ve görsel medyanın elinden tuttuğu, buna tutsak olmuş, nedense çok satma peşine düşmüş yazarlarımızın, bu uçup gidecek ortamdan kendilerini kurtarabileceklerini sanmıyorum. Elbette yazar, yazdıklarının daha çok okunmasını, yarattıklarını daha çok kişiyle paylaşmayı ister. Ama çok okunmak adına, yazdıklarını, karşısındaki okurların düzeyine düşürerek yazmaya kalkan yazar, yazdıklarının en kötülerini yazacak demektir.

Magazin medyasının tutsağı olmadan, ille de çok satsın, çok okunsun diye masa başına oturmayan, kendi yazarlık düzeyi içinde yazan, elbette yazdığı güzellikleri daha çok sayıda okurla bölüşmek isteyen, bunu hak eden yazarlardır alkışlarım.

Nisan 2005